

Драган Бошковић

МОНАХ

Овај текст настанак догује једној изузетној радости коју сам осетио читајући књигу *Старац Силуан* архимандрита Софронија, радости у којој ћу и говорити. Књига о светом Силуану* за мене је три године била закључана. Када сам је први пут узео у руке, моја радозналост хранила се на спекулативно-богословском уводу архимандрита Софронија (човека који је осам година провео у непосредној близини оца Силуана), али у сусрету са белешкама самог Старца отворило је мога срца опирала се свему што је записано. Осетио сам неизмерну досаду и после друге странице прекинуо читање. Белешке су површне и стереотипне, мислио сам. Ипак, оне ми нису давале мира. Једна духовна слутња говорила ми је да у њима лежи нешто изузетно, нешто што никако нисам успевао да досегнем, и та слутња одржала ме је у близини књиге. У три или четири наврата започињао сам да је читам и сваки пут безуспешно: затварао бих је обично после друге-треће странице. И како већ по логици дара бива, када сам имао намеру да је се отарасим, потпуно неочекивано, она

* „У манастирском каталогу забележено је: Схимонах Силуан, световно име — Семјон Иванович Антонов, земљорадник из Тамбовске губерније, Лебединског округа, Шовског среза и села. Рођен 1866. године, у Свету Гору дошао 1892. године, пострижен у расу 1896. године, у схиму 1911. године. Вршио послушања на Каламаријском метоху (на манастирском имању изван Атона), у Старом Руску на економији. Умро 11/24. септембра 1938. године.” (Архимандрит Софроније *Старац Силуан*, издање манастира Хиландара, Диселдорф, 1975, стр. 11) Проживевши више од четрдесет година у тешким подвизима и духовним борбама, старац Силуан достигао је светост и величину својих узора, подвижника првих времена хришћанства. Канонизован је 1. априла 1988. године; слави се 11/24. септембра.

се отворила. Све оно досадно, прозирно, стереотипно, постало је дубоко, молитвено, надахнуто.

Од тог тренутка белешке светог Силуана више нисам испуштао из руку. Прочитао сам их много пута, све чешће у потпуности прескачући увод оца Софронија, нестрпљиво хитајући у сусрет речима Старца. Понекад бих књигу отварао насумице и већ при првом прочитаном ретку обузимали би ме радост и гануће, који су после пратили сваку помисао на Старца. За светог Силуана од тада говорим „мој Силуан”: ово присвајање испуњено је духом најтоплије и најискреније понизности.

Из Силуановог рукописа издвојио сам једну белешку, дакле ни савет ни поуку, у којој сам пронашао много тога за чиме сам трагао. Поновио сам је безброј пута, као молитву у себи или у разговору са другима, исписивао је на разним местима, живео је из дана у дан, увек тако близу написаног и увек бескрајно далеко. Белешка гласи:

Сада је четвори часа ноћи. Седим у својој ћелији, као да сам у двору, у миру и љубави, и њишем. А када наиђе више благодати, шада не могу да њишем.

Уколико се препустимо имагинацији, испред нас ће се ukazати слика дубоке ноћи и монаха који седи за столом, у аскетски уређеној ћелији, и исписује наведене редове. Црна и на појединим местима похабана манџија, седим власима прошарана брада, незграпна слова на папиру, столица и сто од дрвета (кревет искључујемо из слике, јер свети Силуан није ноћу лежао на кревету — спавао је са прекидима 15—20 минута и то на столици), у кожу повијене светоотачке књиге (њих неколико — поуке светих отаца старац је већином слушао током дугих ноћних бдења у цркви), на зиду златна икона, бледо и спокојно лице монаха, и све то видљиво у светлу једне воштанице. Њен пламен, намеће нам се Башлар, интензивно нагони на сањарење („Пламен нас сили да имагинирамо.”), на сневно обликовање стопљене садашњости ћелије и прошлости светитеља. Одмах ћемо се оградити: уколико је наш посао сањарење, то никако није и посао светитеља; он има задатак да мисли на живот и смрт, на вечни живот и вечну смрт. У светлу духовног пламена, имагинација постаје другостепена спознаја, метафорички, а не стварни апсолут, она која се опажа чувственим, а не духовном умом. Под светлом Духа, јеванђеоски објављеног у облику пламеног језика, свети Силуан пише. Под светлом бића, додали бисмо. Дакле, бавимо се онтологијом монаха.

Хронотоп монаха — ноћ/ћелија — уобичајен за онога који бдије, као и за њега увек карактеристична усамљеност, позивају нас да у тој атмосфери сакупимо хиљаде наших промашаја и недоречености, хиљаде наших жеља, и да посматрамо облик једног веома старог и дубоког живота, да живимо у прошлости и садашњости свих монаха свих времена. Окрећемо се тој слици као да нам је урођена: ко није макар само једном, можда чак и у болу, осетио жељу за овим тихим и великим животом. Монах у ћелији увек говори о бдењу, о бескрајно дугом бдењу, о оном бдењу које траје већ неких две хиљаде година. О бдењу које није

посрнуло, није се уморило, и које може да траје још много времена. Наравно, и више од тога, оно је, зато што је ишчекивање вечности, увек вечно. Бдење монаха помера нашу пажњу баш ка том вечном, које се са толико стрпљења очекује, које је са друге стране гледано. Монах нас смирено присиљава да гледамо тамо, *иза*, одакле и долази духовна светлост, иако ми непрестано скрећемо своју пажњу на пламен свеће или књигу, који су нам блиски и разумљиви, одвраћајући поглед од оног најближег и најразумљивијег, које увек долази одозго и увек изнутра.

Запитаћемо се шта је то што је нагнало монаха да запише ових неколико реченица, да на крају поглавља „О духовном рату”, после низа поука о губљењу и стицању благодати, покрећених примерима светих отаца или из личног искуства, наједном проговори о себи самом, о сопственој „поетици”. Монах и оно што је записано налазе се у једном апсолутном простору жртве и васкрснућа, месту где се додирују небо и земља, Дух Божији и човек, где граница никад није стабилна. Она може да се помера у зависности од спремности човека да се отвори увек најлажећој благодати. Међутим, видимо да постоји једна оптимална мера благодати у којој монах може да пише, преко које он мора да обустави своју активност: да прекине писање. Иза писања, у повећаном обиљу благодати, налази се тихо созерцавање Бога, контемплација, једна велика присутност. Писање и монах хвалоспев су Богу, њиховој заједници у љубави са Њим. И овај Силуанов „аутопоетички” пасаж написан је као похвала Творцу и Спаситељу. Као похвала оној мери благодати која прекида писање, која је већа од сваког људског чина, због које се деценијама води непрестана и тешка борба:

Блажена је душа која је заволела Госиода и од њега се научила смирењу. Госиод воли смирену душу која се чврстио узда у њега. Она сваког тренутка осећа његову милости. Она жели и са људима да говори, али је занети љубављу према Госиоду и од дуге борбе са злим дусима заволела је смирености и не да им да изгоне из ње љубав према браћи.

Монах у хелији, дакле, слика је мира у Богу, поуздања у Његову промисао, слика запаљена од неизмерне љубави према њеном Створитељу. Старац Силуан само у једном тренутку открива лице љубави, лице мира и лице вере, и окреће их нама. Једна будност и једна напетост неких нама несхватљивих сензора срца (који региструју и најмању промену „количине” благодати у човеку) показују спремност монаха да се одазове на сваки позив, да остави све и крене у сусрет благодати коју је опазио још док је она започела своје путовање ка њему из дубина Божијег Срца. Монах је осетљив и на најсуптилније треперење у своме бићу. Свака нечиста помисао, увећање или смањење благодати, за њега су комичке драме.

У скромној и тесној хелији монах увећава свет. Он је жртва која преузима обиље оностраног и уноси га у „своју кућу”. Монах губи своје биће, испражњава се од себе самог, да би Божје биће имало више простора, да би порастао свет. Монашка хелија постаје двор, монах — вла-

дар тог двора, али и слуга Господњи — слуга владара свемира. Постоји још једно увећање: што је ближи Господу, монах све више личи на Њега — на икону, као што се његове исписане речи саображавају речима Светог писма. Тако и ова слика монаха у хелији, настајући из Божијег обиља постаје јединствена слика свега створења. Чиста слика која проналази чист израз. На извору светог стиче се бескрајна једноставности и бескрајна дубина израза. Монашка хелија отвара се за свакој реченици. Сви утисци се сажимају и набијају поетском вредношћу. Слика „монах у хелији” концентрише се на онострано и лагано се помера тамо. Она мења своју реалност за божанску реалност, проналазећи је у нечему што је с оне стране њене властите реалности.

Када свети Силуан пише о благодати, он пише о благодати која је за њега увек и једино благодат Светог Духа. Говорећи о њој, монах говори о себи, као што благодат, говорећи о светитељу говори такође о себи — о Трећој Божанској личности, Светом Духу, који исијава из целе слике, из ове мале, у три реченице смештене иконе. Сваки посматрач слике видеће устрептали пламен свеће који се бори да „сачува своје биће” (Башлар), и пламен Духа који се никада не гаси, који никада не смањујући се предаје своје биће, свој живот, и монаху и вопганици и слици. И нама. „Дођох да бацитим огањ на земљу и како бих желео да се већ запалио” (Лк, 12, 79). У том огњу љубави подвижник живи и о њему пише. Његов сјај за монаха слаби док исписује странице, када је мисао активна, али када се мишљење и писање одмарају тада монах бдије. Али и пре тога, док пише, као и сада — Дух бдије над монахом. И као да свака ствар у хелији добија ореол Светог Духа. И као да се живот светитеља у ритму промене „количине” благодати повлачи и опет враћа, пулсира, све постојеће повлачећи преко свога садржаја према „будућем веку”, према блеску изобиља благодати када ће престати писање. Док се помера ка дефинитивном блеску, као да слика губи своју сенку која је била израженија када је благодат била мања. Слика поступно постаје слика без сенке.

Усамљени монах никад није знак самоће, он увек стоји према некоме, према *Једном*, и уједињује свет и Бога. Монашка усамљеност, иако захтева одвајање од света, блискост је са људима и стварима, она је најконкретнији и најближи додир са Богом. А бити једно са Богом значи бити у заједничштву са целим створењем од настанка света до судњег дана. И пламен Духа осветљава то несхватљиво јединство Бога и човека, блажену атмосферу у којој никада усамљени монах седи. Бог је увек онај други (онај први!) који је заправо и *Он* и *Ми*. Божије лице сјаји кроз лице монаха, како већ рекосмо, кроз своју икону. Кроз њу оно сјаји нама.

Монашка хелија је пребивалиште монаха и пребивалиште Бога. Она је један од станова који су у Оцу: „У кући Оца мојега станови су многи” (Јв, 14 2). Она се налази, дакле, већ на другом свету: Дух Божији испуњава сваки стап, сваку хелију, уносећи мир и благодат у њих. Божија љубав је средиште свих монашких хелија. Долазећи из најмирнијих дубина Божије личности, она стрпљиво прима у своју светлост блуднога сина, грешника који је бежао све даље и даље, а онда је у тренутку

прескочио с оне стране самог себе и засијао у монашкој ћелији. Од тог тренутка, све постаје светлост у овом наизглед малом универзуму монаха.

Слика „монах у ћелији”, како смо видели, заснована је на оно-страном и самим тим она је вертикална слика. Мир и фигура аскете, књига, икона и свећа, сви се они труде да искажу ону блажену реалност која је иза и стичу усправност. Слика пружа наду нашим вртоглавим животима. Она их усправља и исправља. Наизглед тако крхка, ова слика је изузетно снажна, она може понети цео свет у себи. До ње се, не заборавимо, долази кроз огањ. Кроз *адски огањ*. Завршићемо ову медитацију Силуановим описом путовања кроз тај огањ, на коме неки губе душе, неки личност, а неки се на крају пута сврставају у ред преподобних:

И једном када сам поћу седео у својој ћелији, ђаволи су наишли и исцунули собицу. Молио сам се усрдно: Госјоде, ошерај их! — али они су наново долазили. Тада сам устао да вршим мешанију пред иконом, али ђаволи су сјали око мене, а један испред, иако да нисам могао да се клањам икони, већ је изгледало као да се њему клањам. Тада сам поново сео и рекао:

— Госјоде, видиш да хоћу да Ти се молим чистиим умом, али ђаволи ми не дају. Кажми ми ишта треба да радим да би они отишли од мене?

И у души се чуо одговор Госјодњи:

— Горди увек иако сјрадају од ђавола.

Тада отиш рекох:

— Госјоде, Ти си милосјив: Тебе зна душа моја; кажми ми ишта треба да радим да бих сјекао смирење?

— Држи ум свој у аду и не очајавај — био је одговор.

О милосјии Божјија! Грешан сам ја пред Богом и људима, али Госјод ме иолико воли да ме уразумљује и исцељује, и Сам учи моју душу смиреносјии и љубави, шриљењу и послушносјии, и све милосјии Своје излио је на мене.

Од иада држим ум свој у аду и горим у мрачном огњу, и шугујем за Госјодом, са сузама Га шражим и говорим:

„Скоро ћу умрејии и бићу зашворен у адску шамницу и иамо ћу горееи и шуговаии за Госјодом и илакаии: Где је Госјод мој кога зна душа моја.”

Велику сам користи имао од иаквих мисли: ум се мој очистио и душа је нашла мир.